

Hisar
makamı
seyir
örneği

Hisar makamının donanımı çeşitli şekillerde yazılmıştır. Bunlardan biri, hüsey-nî üzerindeki zirgüleli hicaz dizisinin esas alınması ve ârızalarının donanıma yazılıp hüsey-nî dizisindeki işaretlerin eser içerisinde gösterilmesi, diğeri ise hüsey-nî dizisinin esas alınarak ârızalarının donanıma yazılması ve giriş seyrindeki zirgüleli hicaz dizisinin işaretlerinin eser içinde belirtilmesi şeklindedir. Fakat bunlardan en doğrusu ikinci şekildir. Zira hisar makamının oluşumunda zirgüleli hicaz dizisindeki bütün sesler kullanılmazken hüsey-nî makamı dizisinin tamamı kullanılır ve seyir esnasında hüsey-nî dizisine daha çok yer verilir. Bu sebeple nota yazımında hisar makamının donanımına si için koma bemolü (segâh) yazılıp gerekli diğer değişiklikler eser içerisinde gösterilir. Hüsey-nî dizisindeki fa diyez (evic) perdesinin hisar makamı donanımına yazılmamasının sebebi ise bu makamda hüsey-nî dizisinin daha çok acemli hüsey-nî dizisi olarak kullanılmasıdır.

İnici-çıkıcı bir seyir takip eden hisar makamının yedeni rast, durağı düğâh perdesidir. Makamın güçlüsü hüsey-nî perdesi olup burada nîm-hisar perdesi yeden olarak kullanılmak suretiyle zirgüleli hicaz çeşnisiyle yarım karar yapılır.

Yukarıda makamın dizisi anlatılırken yer verilen, "hüsey-nî üzerindeki zirgüleli hicaz dizisinin bir kısmı" ifadesi, dizinin bütün seslerinin kullanılmasında bir sakınca yoksa da uygulamada bu dizinin tiz çârgâha kadar olan kısmının tercih edilmesinden doğmuştur. Bundan dolayı hisar makamının asıl asma karar perdeleri hüsey-nî makamı gibi olup hüsey-nî dizisine geçildikten sonra kullanılır. Bunlar da hüsey-nî perdesinde uşşak ve kürdî, nevâda rast ve bûselik, çârgâhta çârgâh ve pençgâh (birincisi daha çok kullanılır), segâhta segâh ve ferahnâk, rast perdesinde de rast çeşnili asma kararlardır. Ancak hisar makamında segâh perdesini

tam segâh olarak basmaya ve uşşak makamındaki gibi pestleştirmemeye dikkat edilmelidir. Hisar makamı, yapısı gereği esasen geniş bir seyir alanına sahip olduğundan ayrıca genişletilmemiştir.

Makamın seyrine güçlü perdesi olan hüsey-nî civarından başlanır. Hüsey-nîdeki zirgüleli hicaz dizisinde dik acem ve nîm-sehnaz perdeleri iyice belirtilerek en çok tiz çârgâh perdesine kadar çıkılmak suretiyle dolaşılır ve hüsey-nî perdesinde zirgüleli hicaz çeşnisiyle yarım karar yapılır. Bundan sonra yerindeki hüsey-nî dizisine geçilir. Bunun için nîm-sehnaz ve dik acem perdeleri yerlerini, gerdâniye ve acem yahut evic perdelerine bırakır. Bu dizide de yukarıda sözü edilen asma kararlar ve özellikler gösterilerek gezindikten sonra düğâh perdesinde hüsey-nî dizisi ve beşlisiyle tam karar yapılır.

Hisar makamındaki bazı eserlerde, hüsey-nîdeki zirgüleli hicaz dizisinde gezinilip hüsey-nîde zirgüleli yarım karar yapıldıktan sonra hüsey-nîde uşşak veya kürdî çeşnileri gösterilmeden hemen yerindeki hüsey-nî beşlisine geçilerek karar verildiği görülmektedir. Geçki bakımından oldukça zayıf olan bu gibi eserlerde makamın da eksik kaldığı müşahade edilir. Ancak böyle bir durum, eserin ve formun çok kısa olması halinde başvurulacak bir yol gibi görünmektedir.

Hisar makamına örnek olarak İtrî'nin çenber usulünde, "Câm la'lindir senin âyine rûy-i enverin" mısraı ile başlayan bestesiyle, "Dil-i pür ıztırâbım mevce-i seylâbdır sensiz" mısraı ile başlayan ağır semâisi, Çiroz Mehmed Ağa'nın zencir usulünde, "Gubâr-ı hâk-i pâyin çeşmime kühl-i cevâhirdir" mısraı ile başlayan bestesi, Hamâmîzâde İsmâil Dede'nin, "Havâ güzel yine gülşende gösteriş günüdür" mısraı ile başlayan nakış yürük semâisiyle evsat usulünde, "Ey risâlet büstânında hırâmân serv-kad" mısraı ile başlayan ilâhisi verilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kantemiroğlu, *İlmü'l-mûsikî*, I, 146-147; Abdülbâki Nâsir Dede, *Tedkik u Tahkik*, Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, nr. 1242/1, vr. 6^a-7^a, 13^a, 15^a, 20^b; *Hâşim Bey Mecmuası*, İstanbul 1280, s. 31; Ezgi, *Türk Musikisi*, I, 149-150; IV, 237-238; Özkan, *TMNU*, s. 323-327; Arel, *Türk Musikisi*, s. 235-237.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

HİSAR

1950-1980 yılları arasında
Ankara'da yayımlanan
aylık fikir ve sanat dergisi.

16 Mart 1950 tarihinde çıkmaya başlayan derginin Ocak 1957'de yayımına ara verilmiş, 1964 yılı başında yeniden çıkmaya başlayıp 1980 yılı sonuna kadar devam etmiştir. Kurucuları arasında Münis Faik Ozansoy, İlhan Geçer, Mehmet Çınarlı, Gültekin Sâmanoğlu, Mustafa Necati Karaer, Yahya Benekay, Fikret Sezgin, Hasan İzzet Arolat ve Osman Fehmi Özçelik bulunmakla beraber yönetimi Mehmet Çınarlı'nın üzerinde kalmış ve dergi fiilen onun tarafından çıkarılmıştır.

Hisar'ın ilk sayılarında derginin çıkış amacını ortaya koyan herhangi bir açıklamaya rastlanmaz. Yıllar sonra bir radyo programı vesilesiyle yaptıkları konuşmada kurucular, kendilerini bir araya getirip dergi çıkarmaya yöneltten şu ilkeleri açıklamışlardır : 1. Sanat bağımsız olmalı, yazar kalemini herhangi bir ideolojinin emrine vermemelidir. Sanatçı çevresiyle, içinde yaşadığı toplumun dertleri ve meseleleriyle ilgilenirken peşin hükümlere ve belli kalıplara bağlı kalmamalı, serbest olarak hareket etmelidir. 2. Sanat eseri millî bir karakter taşımalı, bir milletin edebiyatı o milletin ruhunu, mizacını ve özelliklerini yansıtmalıdır. 3. Sanatta yenilik eskiyle bütün bağları koparıp soysuzlaşmak demek değildir; sanatçı eskiyi tekrar etmemeli, fakat eskiden güç ve destek almalıdır. 4. Edebiyatın dili halkın konuştuğu yaşayan Türkçe'dir. Türk dilinin özleşmesine ve sadeleşmesine çalışılmalı, fakat Türkçeleşmiş, halka mal olmuş kelimeler dilden atılmamalı, dil ırkçılığı yapılmamalıdır (*Hisar*, sy. 38-39 [Şubat-Mart 1967]). Zamanla "Hisarcılar" adıyla anılan dergi mensupları, gerek açıkladıkları bu ilkeler gerekse dergide yayımladıkları yazı ve şiirlerle o yıllarda edebiyata büyük ölçüde hâkim olan sol ideolojiye, Batı kopyacılığına, geçmişe ait değerleri kabul etmeyen yıkıcılığa, sanatın alelâde politikaya bulaşmasına, dilde tasfiyecilik ve uydurmacılığa karşı çıkmışlardır.

Ülkenin sosyal meseleleriyle ilgili makaleler bulunmakla beraber dergide siyasî denilebilecek yazılara yer verilmemiş, hatta kurucularının siyaset, sanat ve edebiyat görüşleri doğrultusunda herhangi bir polemige de girilmemiştir. Genel olarak her konuda ılımlı bir yol tuttuğu söylenebilecek olan derginin ikinci yayımlanma devresinin ilk sayısında Mehmet Çınarlı bir başyazıyla, sanatı herhangi bir siyasî ideolojinin aleti olmaktan kurtarmayı hedef edindiklerini ifade etmiştir ("Yeniden Çıkarken", *Hisar*, sy. 76 [Ocak 1975], s. 3). Özellikle Mehmet Kaplan ve Cemil Meriç'in yazıları Osmanlı tarih ve medeniyetine, Batı kültürüne dengeli ve mutedil bir bakışla derginin kültür milliyetçiliğine dayanan, buna karşılık siyasî ve ideolojik olmayan fikir yapısını oluşturmuştur.

Yazılarının tamamı göz önüne alınınca bir fikir ve edebiyat dergisi özelliği gösteren *Hisar*'da güzel sanatların çeşitli meselelerine, plastik sanatlara, mûsiki bahislerine, sahne sanatlarına dair yazı ve tenkitlere de yer verilmiştir. İlmî araştırma ve inceleme makaleleri bulunmakla beraber daha çok yorum ve deneme tarzı yazılar ağırlıktadır. Yerli ve yabancı tiyatrolarla ilgili tenkit ve tanıtma yazıla-

rıyla oyunlar üzerine aktüel kritikler Halit Fahri Ozansoy, Ömer Atilla, Metin And, Ergun Sav ve Turgut Özakman tarafından kaleme alınmıştır. Hemen her sayıda Mehmet Çınarlı, Mehmet Kaplan ve Gültekin Sâmanoğlu'nun sanat ve edebiyatla toplum, devlet ve siyaset ilişkilerini ele alan yazıları bulunmaktadır. Mehmet Kaplan ayrıca Ruhi Çınar takma adıyla felsefi, Osman Okatan takma adıyla da siyasî denemeler yazmıştır. Dil konusunda dergide aşırı tasfiyeciliğe karşı açık bir tavır ortaya konmuş, yazarlarının çoğu yanlış kelimeler ve sadeleşme gibi meselelerde fikirlerini belirtmişlerdir. Ayrıca konuyla ilgili olarak Faruk K. Timurtaş'ın bir seri yazısı vardır. Genellikle yeni edebiyat dönemiyle ilgili tenkit, değerlendirme ve araştırmaların yer aldığı dergide divan şiiri üzerine Rüştü Şardağ yazılar kaleme almıştır. Cemil Meriç de yazı hayatına ilk defa *Hisar*'da "Hint ve Batı" adlı seri yazılarla başlamış (sy. 42, Haziran 1967), daha sonra "Fildişi Kule'den" başlıklı denemeleriyle devam etmiştir.

Dergide edebî metin olarak bazı hikâyelere karşılık pek çok şiir yer almıştır. Daha önce şöhret kazanmış şairlerin yanı sıra *Hisar* dergisinde birçok yeni şair yetişmiştir. Herhangi bir şekil ve tarza bağlı kalmaksızın muhteva olarak millî kültür çerçevesinde ve estetik değeri ön planda tutan şiirler dikkati çeker. Bazı tenkitçi ve edebiyat tarihçileri, bu şiirlerin ortak özelliklerini dikkate alarak "*Hisar* şairleri" adı verilen bir grubun varlığını benimsemiştir (derginin 25. yılı münasebetiyle kadrosunda yer almış 422 şairin listesi için bk. "*Hisar*'da Şiiri Çıkan Şairler", *Hisar*, sy. 213 [Haziran 1975], s. 30-32). *Hisar*'da Arif Nihat Asya, Münis Faik Ozansoy, Yusuf Mardin, Bekir Sıtkı Erdoğan ve Mehmet Çınarlı genel olarak aruzla, diğer şairler hece vezniyle ve serbest vezinle şiirler yazmışlardır.

14 Nisan 1980 tarihinde Kültür Bakanlığı, Aydınlar Ocağı ve Türkiye Yazarlar Birliği'nin ortaklaşa tertip ettiği bir toplantıda derginin kuruluşunun 30. yılı kutlanmıştır. 1957-1964 yıllarındaki ara verme dışında yayımlandığı otuz yıl boyunca şeklini ve sayfa düzenini hemen hiç değiştirmeyen *Hisar* Aralık 1980 tarihli 277. sayısıyla yayımına son vermiştir. *Hisar* dergisinin çoğu şiir kitabı olmak üzere hikâye, roman, tiyatro ve incelemelerden meydana gelen yirmi dokuz kitaplık bir yayını da olmuştur.

Türkiye'nin önde gelen fikir ve sanat adamlarından birçoğunu sayfalarında bir araya getiren *Hisar* dergisi gençlere de rehber ve destek olmuş. Türk edebiyatına birçok yeni imza kazandırmıştır. *Hisar*'ın yayım hayatı boyunca yazı kadrosunda kurucu ve yöneticilerin yanı sıra 500'den fazla isim yer almıştır. Bunlardan Orhan Seyfi Orhon, Necmettin Halil Onan, Ziya Osman Saba, Halide Nusret Zorlutuna, Ahmet Muhip Dranas, Cahit Külebi, Fazıl Hüsni Dağlarca, Osman Atilla, Nüzhet Erman, Feyzi Halıcı, Şinasi Özdenoğlu, Nurettin Özdemir, Ahmet Tufan Şentürk, Hamit Macit Selekler, Ümit Yaşar Oğuzcan, Sedat Umran, Rıza Polat Akkoyunlu, İsmail Gerçeksöz, Yavuz Bülent Bakiler, Ayla Oral, Türkân İldeniz, Coşkun Ertepinar, Talât Sait Halman, İbrahim Minnetoğlu, Mehmet Zeki Akdağ, Ali Naili Erdem, Kerim Aydın Erdem, Yılmaz Aybar, Necdet Bingöl, Ayhan Kırdar, Bahattin Karakoç, Mustafa Miyasoğlu, Beşir Ayvazoğlu ve Muhsin İlyas Subaşı şiirleriyle; Memduh Şevket Esendal, Tarık Buğra, Faik Baysal, Emine Işinsu, Muhtar Tervikoğlu, Şevket Bulut ve Mustafa Kutlu hikâyeleriyle; Remzi Oğuz Arık, Malik Aksel, Suut Kemal Yetkin, Orhan Şaik Gökyay, Selâhattin Batu, Mehmet Önder, Yusuf Mardin, Feyzi Halıcı, Cahit Okur, Ahmet Kabaklı, Enver Behnan Şapolyo, Cahit Tanyol, Yahya Akengin, Nurettin Sevin, M. Şakir Ülkütaşır, Erol Güngör, Mehmed Çavuşoğlu, Necmettin Hacıeminoğlu, Reha Oğuz Türkkan, Sabahattin Engin, İnci Enginün, Necmettin Turinay, Abdullah Uçman, Durali Yılmaz ve M. Halistin Kukul deneme, inceleme ve eleştiri tarzındaki yazılarıyla dergide yer almışlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*, İstanbul 1985, III, 578-579; Erdal Doğan, *Edebiyatımızda Dergiler*, İstanbul 1997, s. 47-48; Rıdvan Çongur, "Radyoda Hisar Saati", *Hisar*, sy. 38-39, Ankara 1967, s. 16-18; a.mlf., "Millî Edebiyatımızda Bir Hisar", *Tercüman*, İstanbul 30 Mart 1980; Yaşar Yorulmaz - Necmettin Turinay, "Dergilerimiz 3: Hisar", *Ortadoğu*, İstanbul 9-10 Ekim 1975; Mustafa Necati Karaer, "Hisar 30 Yaşını Doldururken", *Hisar*, sy. 263, Ankara 1979, s. 3-5; Sevinç Çokum, "Hisar Veda Ederse", *Türk Edebiyatı*, sy. 88, İstanbul 1981, s. 14-15; Necmettin Turinay, "Hisar Tecrübesi", *Millî Eğitim ve Kültür*, sy. 9, Ankara 1981, s. 93-95; Mehmet Narlı, "1950 Sonrası Türk Şiiri. Hisarcılar", *Kırağı*, sy. 20, Adana 1996, s. 8-10; Mehmet Çınarlı, "Hisar", *TDEA*, IV, 242-244 (ayrıca bk. *Hisar*'ın 25 ve 30. yıldönümü sayılarındaki [sy. 210, Mart 1975; sy. 270, Mayıs 1980] çeşitli yazılar).

MEHMET ÇINARLI

Hisar'ın ilk sayısının kapağı

